

Јелена Владетић

Универзитетска библиотека у Крагујевцу
jvladetic@kg.ac.rs

Даница Савић

Универзитетска библиотека у Крагујевцу
danica.savic@uni.kg.ac.rs

ПЕРИОДИКА УНИВЕРЗИТЕТСКЕ БИБЛИОТЕКЕ У КРАГУЈЕВЦУ

Сажетак: Предмет рада је анализа стања фонда серијских публикација и рада Одељења за набавку и обраду серијских публикација Универзитетске библиотеке у Крагујевцу. У раду су представљени начини набавке, обраде и смештаја, садржај фонда серијских публикација, његова намена, категорије корисника на које је усмерено његово позајмљивање, сарадња са другим библиотекама, међубиблиотечка позајмица, а обухваћена је и ревизија фонда као и његов отпис. Указано је и на значај и вредност фонда периодичних публикација Универзитетске библиотеке у Крагујевцу, али и на актуелне проблеме у вези са овим фондом, а са којима се Библиотека у свом раду суочава.

Кључне речи: Универзитетска библиотека у Крагујевцу, фонд серијских публикација, набавна политика, смештај серијских публикација, међубиблиотечка позајмица

Фонд серијских публикација

Универзитетска библиотека у Крагујевцу поседује изузетно богат и разноврстан фонд серијских публикација који обилује великим бројем наслова из различитих области људског знања. У њима се објављују актуелне информације и најновија научна достигнућа, резултати и истраживања, који претходно нигде нису објављени, а чији је циљ информисање научне и стручне јавности о одређеној тематици.

Фонд серијских публикација Универзитетске библиотеке у Крагујевцу чине научни, стручни, научно-популарни, књижевни и други часописи распоређени и смештени према научним и стручним областима којима припадају, тј. према УДК систему. То су, пре свега, часописи на српском језику из области филологије и књижевности, потом друштвених наука, природних наука, технике, уметности, културне историје, затим часописи чији су издавачи факултети, а који се налазе у саставу Универзитета у Крагујевцу. Предност приликом обраде и уношења у локални електронски каталог имају и часописи различитих садржаја који се издвајају према принципу завичајности. Од страних часописа, који се налазе у фонду, од изузетног значаја су научни часописи, претежно из области природних и техничких наука, а које не поседује ниједна друга библиотека на територији Србије или у својим фондовима садрже по један, односно неколико бројева конкрет-ног наслова. Од наслова који се налазе само у фонду Универзитетске библиотеке у Крагујевцу издвајамо следеће: *Revue technique carrosserie* (France), *Scientific Bulletin. Education Sciences series* (Romania), *Physical review. A, General physics* (USA), *Physics of fluids* (USA), *Physiologia Plantarum* (Denmark) и други.

Поштујући захтеве корисника библиотеке, пре свега научних радника Универзитета у Крагујевцу – професора, докторанада, истраживача, али и студената којих има највише – приоритет приликом обраде и уношења у локални електронски каталог имали су научни и стручни часописи који су највише потраживани: *Лейбис Машице српске*, *Зборник Машице српске*, *Наслеђе*, *Дијалектолошки зборник*, *Јужнословенски филолој*, *Зборник радова Педагошког факултета у Јајдини*, *Иновације у настави*, *Национална безбедност*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, *Гласник права*, *Анали Правног факултета у Београду*, *Правни живот*, *Етноантрополошки проблеми*, *Балканика*, *Исидоријана*, *Књижевна историја*, *Библиотекар*, *Култура*, *Свеске*.

У Универзитетској библиотеци у Крагујевцу, у периоду од свог оснивања 1977. године, па до 2022. године, када је рађена ванредна ревизија фонда серијских публикација, укупно је прикупљено, инвентарисано и каталогски обрађено 876 наслова часописа, 5.675 годишта и више од 17.000 појединачних свезака, односно бројева часописа. Ревизија је обухватала штампане серијске публикације. Након обављене ревизије, Одлуком Управног одбора¹ 2023. године, расходовано је 267 наслова неактуелних, дотрајалих и неупотребљивих часописа као и часописа који нису пронађени на лицу места, па се сврставају у изгубљену грађу и више не чине део фонда серијских публикација Универзитетске библиотеке у Крагујевцу. Осим штампаних, Универзитетска библиотека поседује и незнатну збирку електронских часописа. Од октобра 2022. године, када је отпочела ванредна ревизија, до септембра 2023. године фонд штампаних серијских публикација смањен је на 609 наслова. У међувремену, уместо оштећених, дотрајалих и неадекватних

¹ Одлука Управног одбора Универзитетске библиотеке у Крагујевцу о отпису јединица библиотечко-информационе грађе и извора (Бр. II-02-124/4 од 6. 9. 2023. године).

часописа, фонд серијских публикација обogaћен је и увећан новим насловима рецензираних научних часописа. Приоритет приликом обраде и уноса у фонд добили су међународни научни часописи, домаћи и страни, реферисани у светским библиографским и цитатним базама, као што су: *Web of Science (WoS)*, *ESCI (Emerging Sources Citation Index)*, *Journal Citation Report-u (JCR)*, *Scopus*, *Medline*² и друге. Поред међународних часописа, предност приликом уноса у фонд добијају домаћи научни и стручни часописи категорисани од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије као и научни часописи чији су издавачи факултети Универзитета у Крагујевцу, али и сам Универзитет.

У септембру 2024. године фонд серијских публикација бележи 700 наслова штампане периодике, домаће и стране, на различитим језицима и из различитих научних и стручних области као и четири часописа, који излазе искључиво у електронској форми. Велики број часописа који чине фонд раније су имали само штампана издања, а у међувремену су дигитализовани, па имају и своју електронску верзију.

Од укупно 704 наслова штампаних и електронских часописа највећи број је на српском језику, домаћих и издавача бивших република – чак 483 наслова. Затим, 155 наслова на енглеском језику, 32 вишејезичних – на различитим језицима, 13 на француском, 12 на руском, шест на немачком, три на италијанском, неколико на албанском и румунском језику.³ Што се тиче писма, доминира латиница са 392 наслова на различитим језицима, док ћириличких часописа има 312.

У фонду серијских публикација Универзитетске библиотеке у Крагујевцу преовлађују часописи који су у највећем броју специјализовани и баве се конкретном научном дисциплином, подручјем, односно једном научном или стручном области, али и часописи различите тематике. Најзаступљенији часописи су из области књижевности (око 80 наслова), медицинских наука (46 наслова), потом из области правних наука (35 наслова), затим следе, са подједнаким бројем наслова, наука и знање уопште, организација, цивилизација (26 наслова) и друштвене науке (26 наслова). У броју наслова се поклапају и публикације из области историје и археологије и области економских наука (25 наслова), колико их има и из области лингвистике. Мало више од 20 наслова припадају области физике (22), потом областима биолошких наука, машинства и нуклеарне технологије (21 наслов), инжењерства, технологије и биотехнологије (20 наслова). Затим следе, области уметности (19 наслова), библиотекарства, библиографије, стандардизације (17 наслова), исти број наслова имају политичке науке, област педагогије, васпитања и образовања, као и области математике и пољопривреде (16 наслова). Између десет и петнаест наслова заузимају области социологије (14 наслова), филозофије

² Више о томе: Конзорцијум Библиотека Србије за обједињену набавку, KoBSON, Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, <https://kobson.nb.rs/kobson.82.html>.

³ Наведене бројчане вредности наслова серијских публикација представљају стање у фонду до септембра 2024. године.

(13 наслова), високошколства, универзитетских студуја (12 наслова), док остали часописи, који припадају другим областима науке и знања, заступљени су са мање од 10 наслова.

Набавка и смештај периодичне грађе

Набавна политика Универзитетске библиотеке у Крагујевцу у првим деценијама након њеног оснивања заснивала се на потребама наставних планова и програма, као и научноистраживачких пројеката на факултетима при крагујевачком универзитету. Комисија за набавку, која је вршила и координирану набавку, одлучивала је које публикације су вредне, корисне и неопходне да се унесу у фонд серијских публикација⁴, како би одговарале типу корисника библиотеке. *Куповина* је до 1992. године била примарни вид набавке серијских публикација, а Универзитетска библиотека је била претплаћена на велики број наслова како домаћих, тако и страних часописа. Почетком деведесетих година прошлог века Библиотека је престала да се претплаћује на стране часописе. Због економске кризе настао је застој у куповини нових наслова и попуњавању постојећих наслова новим бројевима. Ни након више од тридесет година, финансијски услови нису се променили. Куповина је престала да буде главни вид набавке, часописи се у све мањој мери купују, па је данас Библиотека претплаћена на свега неколико наслова часописа домаћих издавача.

Набавка библиотечке грађе, а самим тим и еминентних научних часописа, последњих година врши се највише путем *поклона* – поклонима издавача, научних и других институција, донацијама аутора, уредника, корисника библиотеке, грађана. На овај начин се, врло често, попуњавају празнине у фонду конкретног наслова часописа бројевима који недостају како би се низ комплетирао. Неретко се добију и нови наслови које библиотека раније није поседовала у свом фонду, а који по квалитету, намени и садржини одговарају профилу њених корисника. Наравно, нису сви поклони обавезујући да се унесу у фонд, јер међу серијским публикација има и оних које уопште не одговарају типу Библиотеке нити корисницима, с обзиром на то да по садржини нису ни научни ни стручни часописи, као што је нпр. случај са ревијама.

Поред поклона, принова периодике, великим делом врши се и *међубiblioteчким разменом* као видом сарадње између библиотека. Вишкови у фонду једне библиотеке могу бити драгоцени за фонд друге библиотеке. Сарадња се врши периодичном разменом, када ти вишкови постоје. Универзитетска библиотека у Крагујевцу најуспешнију сарадњу има са Народном библиотеком Србије, Библиотеком Српске академије наука и уметности, Универзитетском библиотеком

⁴ Универзитетска библиотека у Крагујевцу, *Универзитетска библиотека у Крагујевцу 1977-2012: њедесет њет њодина модерној библиотекарској*, (Крагујевац: Универзитетска библиотека, 2012), 37.

„Светозар Марковић” у Београду, Универзитетском библиотеком „Никола Тесла” у Нишу, Библиотеком Матице српске у Новом Саду, али и са многим другим високошколским и народним библиотекама у земљи. Сарадња се остварује и са библиотекама у иностранству, као што је Конгресна библиотека у Вашингтону, којој Универзитетска библиотека у Крагујевцу у највећој мери шаље вишкове националних издања часописа објављених на територији Крагујевца, Шумадије и шире, са тематиком из језика и књижевности, етнологије, културне историје.

Смештај периодике у депоу Универзитетске библиотеке у Крагујевцу

Такође, последњих година, путем *обавезног примерка установе* редовније пристижу годишта и свеске, бројеви часописа, чији су издавачи факултети при Универзитету у Крагујевцу, али и сам Универзитет. Издавачка делатност Универзитета у Крагујевцу обухвата четири актуелна наслова научних часописа, док су 22 часописа из различитих научних области актуелна издања факултета у саставу крагујевачког Универзитета.⁵ Највећи број ових часописа категорисани су од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије. Број наслова се мењао кроз историју Универзитета, неки часописи су престали да излазе, неки наставили да излазе под другим називом, али је свакако покренут и објављен велики број часописа у периоду од оснивања Универзитета у Крагујевцу 1976. године, па до 2024: *Лиљар*, *Acta Agriculturae Serbica*, *International Journal for Quality Research*, *Гласник права*, *Крагујевац Journal of Science*, *Крагујевац Journal of Mathematics*, *MATCH Communications in Mathematical and in Computer Chemistry*, *Serbian Journal of Electrical Engineering*, *Наслеђе*, *Узганица* и др.

У ери дигитализације многи научни и стручни часописи добијају и своја електронска издања, онлајн-верзије, те стога корисници врло једноставно могу да

⁵ Наведени подаци се односе на издавачку продукцију Универзитета у 2024. години.

приступе базама и да у пуном тексту читају чланке из области за коју су заинтересовани. Електронским издањима надомешћује се недостатак бројева у штампаној форми у фондовима библиотека.

Нажалост, набавка периодичне грађе није укључена у Откуп Министарства културе и информисања Републике Србије који омогућава библиотекама да одлучују не само о избору понуђених наслова, већ и о броју примерака.

Набавка библиотечке грађе, тј. серијских публикација је селективна, одговара типу Библиотеке, што значи да се прикупљају углавном научне публикације, нарочито из оних области које су заступљене на факултетима Универзитета у Крагујевцу. Због недостатка магацинског, тј. смештајног простора не врши се само селекција наслова који ће се унети у фонд, већ је пословна политика Универзитета да се у депоима чува искључиво по један број, свеска, књига или том сваког наслова часописа.

Целокупан фонд периодике Универзитетске библиотеке у Крагујевцу смештен је на две локације – у Читаоници периодике и у Магацину периодике. У Читаоници периодике чланови Библиотеке могу самостално и да претражују локалну и узајамну електронску базу, као и друге базе података.

Издавање периодичне грађе на коришћење и међубиблиотечка позајмица

Велики део библиотечке грађе доступан је за коришћење ван библиотеке, али постоји и грађа чије изношење није дозвољено. Ту спада и периодика.

Серијске публикације су распоређене и смештене у магацину према научним областима, односно према подручјима којима припадају и абecedном редоследу наслова са индикатором повеза – *нейовезане свеске*, што кориснику даје могућност да може бити задужен конкретним бројем часописа који га интересује, односно чланком или чланцима у оквиру тог годишта и броја. Литературу може користити у Читаоници периодике, без изношења изван просторија Библиотеке. Претраживање чланака и задуживање корисника у просеку сваке године опада, јер као што је предочено, захваљујући електронским верзијама издања часописа, корисници лако могу самостално претражити базе података путем задатих команди и преузети готове чланке, научне радове у пуном тексту. То им омогућавају домаће базе попут КоБСОН-а коју одржава Одељење за научне информације Народне библиотеке Србије, где у оквиру сегмента *Електронски часописи/Претраживање часописа*, корисници једноставно могу доћи до жељених информација.⁶ КоБСОН нуди листу часописа доступних у електронској форми,

⁶ Конзорцијум Библиотека Србије за обједињену набавку, КоБСОН, Народна библиотека Србије. <https://kobson.nb.rs/kobson.82.html>.

часописа у CrossRef-у (DOI Србија), реферисаних часописа у међународним базама података, итд. Такође, даје на увид и листу категоризованих часописа што је изузетно значајно за научне раднике. Часописи се могу претраживати и преко Српског цитатног индекса (SCIndeks), који текође нуди листу часописа који имају електронска издања. Највише захтева за претраживања и задужења долази од стране корисника Библиотеке у вези са друштвеним наукама. Захтеви се превасходно односе на научне и стручне радове из области филологије, књижевности, права, економије, уметности, који су неретко објављени у старијим бројевима часописа из поменутих области, а који још увек нису дигитализовани. Просечан број задуживања Одељења серијских публикација, Универзитетске библиотеке у Крагујевцу, износи између 150 и 400 задужења годишње.

Међубиблиотечка позајмица са библиотекама из Србије одвија се различитом динамиком. Некада су потраживања према Универзитетској Библиотеци учесталија, па се у сврху научног истраживања позајмљују скенирани и фотокопирани чланци из часописа и зборника радова у већем броју, који премашује 500 јединица. Има година када је тај број знатно мањи, али се повећава број потраживања корисника према другим библиотекама. Значајно је да Универзитетска библиотека у фонду серијских публикација садржи часописе који у оквиру својих издања садрже годишта и бројеве које не поседују друге библиотеке у земљи, тако да корисници других библиотека увек могу да рачунају да ће потребну грађу добити из ове Библиотеке.

Услуга међубиблиотечке позајмице са иностранством такође функционише, па корисници могу позајмити неопходну грађу из иностраних библиотека. Такође, члановима других библиотека у иностранству омогућена је позајмица грађе и копирање чланака из фонда Универзитетске библиотеке у Крагујевцу.

Осврћ на значај Фонда серијских публикација и проблеме са којима се Библиотека суочава

Универзитетска библиотека у Крагујевцу, као високошколска установа, основана је 6. маја 1977. године. Пословна политика Универзитетске библиотеке заснивала се на набавци високо ранжираних домаћих и страних научних часописа, у циљу повећања квалитета понуде својим корисницима.

Велики број колега библиотекара радио је и дао допринос Служби набавке и обраде серијских публикација. Након оснивања Библиотеке, отпочело се са радом на прикупљању, класификовању и обради серијских публикација. Најпре је формиран лисни каталог према међународним стандардима за библиографски опис. Публикације су сређене по научним и стручним областима којима припадају, као и по абecedном редоследу наслова. Свако годиште, свеска, тј. број су сигнирани и физички повезани у оквиру конкретног наслова. Први инвентарни број у лисном каталогу додељен је часопису *Automatica* Универзитета у Оксфорду.

Почетком 2005. године, лисни каталог библиотеке постепено је почео да замењује електронски каталог, када се периодична грађа почела уносити у систем COBISS. Систем смештаја је задржан, часописи су ређани по насловима и областима којима припадају, али су преинвентарисани и пресигнирани, са индикатором повезане–неповезане свеске. На тај начин корисници могу да се задуже само конкретним бројем часописа који им је потребан. У електронском каталогу серијских публикација први број је додељен часопису *Анали Филолошкој факултету* Универзитета у Београду. Значајно је напоменути да је највећи број чланака, научних радова саставних делова серијских публикација, аналитички обрађен, видљив и претражив у COBISS систему.

Иако институција која нема тако дугу традицију, као неке друге библиотеке у земљи и свету, фонд серијских публикација Универзитетске библиотеке у Крагујевцу богат је веома значајним насловима водећих научних и стручних часописа у штампаној форми како домаћих, тако и страних гласила што омагућава корисницима, пре свих научним радницима – професорима, докторандима, истраживачима, студентима, да се упознају са најновијим научним достигнућима, резултатима истраживања садржаним у научним чланцима. Актуелне информације и најновија научна сазнања, објављена у серијским публикацијама, од изузетног су значаја за развој свих научних дисциплина као и за промоцију саме науке.

Многа стара годишта часописа још нису дигитализована, тако да корисници могу са задовољством да претражују и користе садржај тих годишта у штампаној форми, у Читаоници периодике.

Проблем готово свих библиотека у земљи је недостатак финансијских средстава за куповину часописа. Велики проблем, поред попуњености фонда, представља и недостатак магацинског простора. Поред ових, актуелних проблема, опасност представљају и елементарне непогоде, нпр. поплава, а чије последице се одражавају на стање библиотечке грађе, јер узрокују њено трајно оштећење, доводе до неповратног губитка читавих томова. Из тог разлога, неопходно је често премештање фонда, његова заштита, као и отпис оштећених примерака.

Задатак Универзитетске библиотеке у Крагујевцу је да настави са прикупљањем нових наслова научних и стручних часописа, како страних, тако и домаћих издавача, као и са попуњавањем празнина у колекцији бројевима и годиштима која недостају како би се периодичне публикације комплетирали и учиниле доступним ширем кругу корисника.

Извори и литература

1. Barjaktarević, Milijana. „Periodika nekad i sad”. *Savremena biblioteka* God. 22, br. 27 (2010): 69-74. (na ćirilici)
2. Dobretić, Danijela D. i Andrej S. Radulović „Nabavna politika odeljenja Gradske biblioteke u Novom Sadu: ciljevi, kvantitativni i kvalitivni kriterijumi, zakonske regulative”. *Bibliotekar: organ Društva bibliotekara NR Srbije* God. 61, br. 1 (2019): 67-84. (na ćirilici)
3. Dučić, Aleksandar B. „Periodika Univerzitetske biblioteke u Kragujevcu”. *Kragujevačko čitalište: informativni list Narodne biblioteke „Vuk Karadžić”* God. 10, br. 21 (2006): 22. (na ćirilici)
4. Konzorcijum Biblioteka Srbije za objedinjenu nabavku, KoBSON. Народна библиотека Србије. <https://kobson.nb.rs/kobson.82.html>.
5. Lončar, Dragomir. „Periodika u Biblioteci šabačkoj”. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, God. 11, br. 21 (2012): 65-72. (na ćirilici)
6. Marković-Riđanin, Ratko. „Listovi i časopisi”. *Susreti bibliografa* 10 (1996): 82-129. (na ćirilici)
7. Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu. *Odluka Upravnog odbora Univerzitetske biblioteke u Kragujevcu o otpisu jedinica bibliotečko-informacione građe i izvora broj II-02-124/4* (2023).
8. Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu, *Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu 1977-2012: trideset pet godina modernog bibliotekarstva*, Kragujevac: Univerzitetska biblioteka, 2012. (na ćirilici)
9. Vukotić, Bojana. „Novine u kataloškoj obradi periodike”. *Pančevačko čitalište* God. 5, br. 9 (2006): 90. (na ćirilici)
10. Vukotić, Bojana. „Periodika u našim javnim bibliotekama”. *Beleznica: list Narodne biblioteke Bor* God. 9, br. 16 (2007): 4-9. (na ćirilici)
11. <https://www.biblioteka-bor.org.rs/2009/05/periodika/> (pristupljeno 24. 8. 2024).
12. Vukotić, Bojana. „Elektronski časopisi u bibliotekama”. *Kultura: časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* Br. 129 (2010): 193-213 (na ćirilici)
13. Živanović, Biljana. „Periodika kao čuvar baštine”. *Mons Aureus: časopis za književnost, umetnost i društvena pitanja* God. 9, br. 32 (2011): 154-157 (na ćirilici)

PERIODICALS OF THE UNIVERSITY LIBRARY IN KRAGUJEVAC

Summary

This paper analyzes the state of the collection of serial publications and the operations of the Department for the Acquisition and Processing of Serial Publications at the University Library in Kragujevac. It presents the methods of acquisition, processing, and storage, the content of the serial publications collection, its purpose, the categories of users for whom the lending is intended, collaboration with other libraries, interlibrary loans, as well as the audit of the collection and its disposal. The paper highlights the significance and value of the periodicals collection at the University Library in Kragujevac, along with the current issues faced by the Library in its operations.

Keywords: University Library in Kragujevac, serial publications collection, acquisition policy, storage of serial publications, interlibrary loans

Jelena Vladetić
Danica Savić